

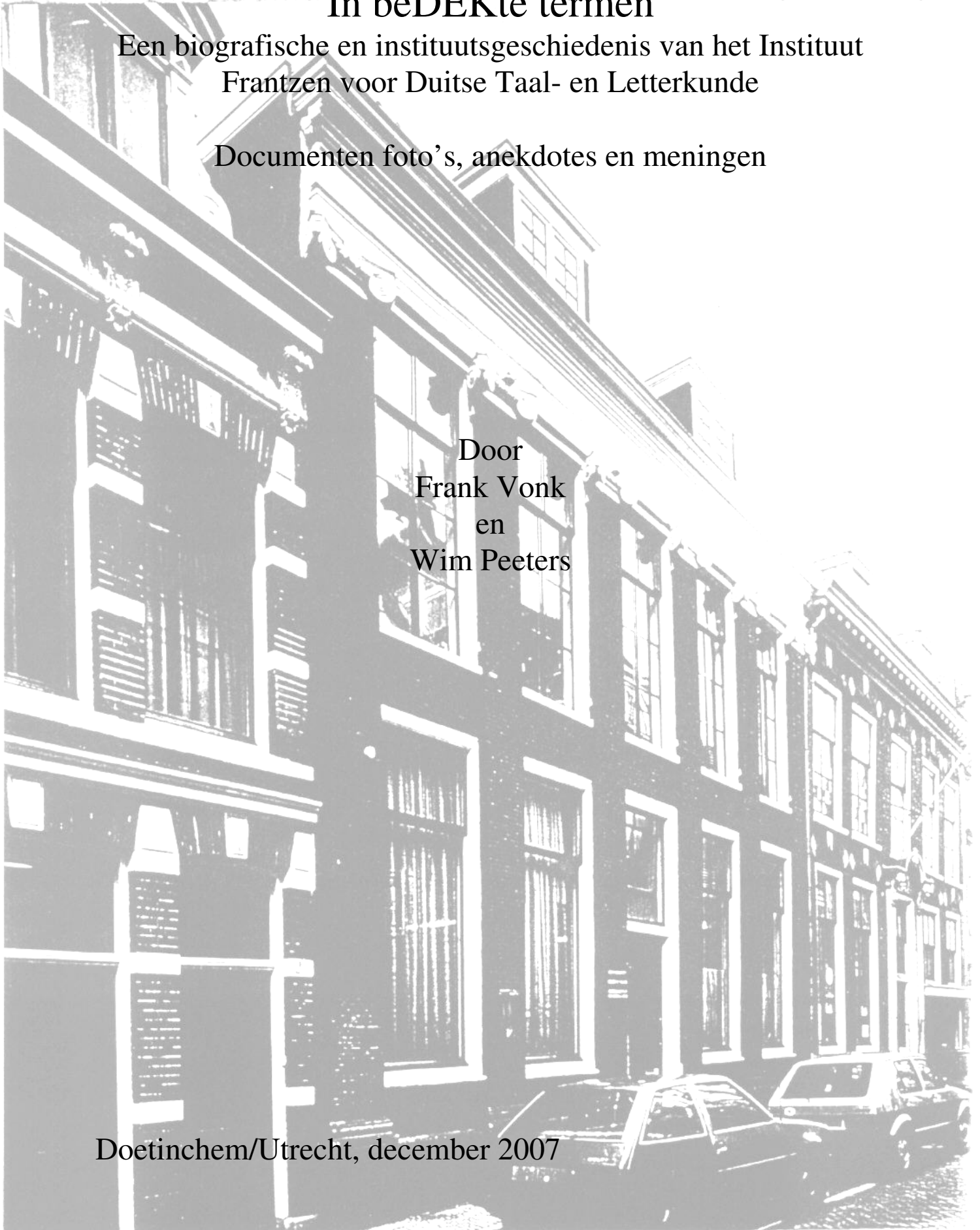
In beDEKte termen

Een biografische en instituutsgeschiedenis van het Instituut
Frantzen voor Duitse Taal- en Letterkunde

Documenten foto's, anekdotes en meningen

Door
Frank Vonk
en
Wim Peeters

Doetinchem/Utrecht, december 2007

0. Inleiding tot de studie van de moderne vreemde talen in Utrecht

Een woord van dank aan de volgende personen en instellingen

Zonder hen zou dit boek niet hebben kunnen verschijnen

Instituut voor vreemde talen (Universiteit Utrecht), prof.dr. J. Bertens (directeur IVT), prof. dr. H.L. Cox (Todenfeld/Rheinbach) dr. Peter A. Delvaux †, dr. Leen Dorsman (Utrecht), prof.dr. Arthur van Essen (Rijksuniversiteit Groningen), drs. Hanneke Felix (Hoensbroek) Jos van Galen (Universiteit Utrecht), Brigitte Hekker (Universiteitsmuseum Groningen), W. Herpers † en drs. Marie Herpers (Utrecht en Zeist), prof. dr. Wolfgang Herrlitz (Utrecht), drs. Femke Hille-Goossens (Den Haag), prof.dr. J.A. Huisman †, dr. Christiaan Jansen (Katholieke Universiteit Nijmegen), dr. C.O. Jellema †, drs. W. Kardux (College van Bestuur Universiteit Utrecht), drs. J. Kloosterboer †, dr. Ewout van der Knaap (Utrecht), drs. Anneke Knol-Gerbrandy (Zwolle), Marjorie Lodder (secretariaat Duits en Engels, Universiteit Utrecht), dr. Pieter Loonen †, medewerkers studiezaal 1 van het Rijksarchief (Utrecht), prof.dr. Ton Naaijken (Utrecht), medewerkers van het NIOD (Amsterdam), drs. Ton van Osch (Velp), dr. Wim Peeters (De Bilt), drs. Louise Peeters-de Wijs (De Bilt), J. van Poppelen (Universiteitsarchief), prof.dr. Florus van der Rhee †, drs. Joke Schuller (Universiteitsmuseum Utrecht), Piet Smissing (Universiteitsmuseum Utrecht), prof.dr. M.J. Sparnaay (Eindhoven), (oud-) studenten en medewerkers aan de alumnidag op 17 oktober 1998, dr. Roselinde Supheert (Universiteit Utrecht), Maarten Tromp en medewerkers van het Universiteitsarchief De Uithof (Utrecht), J.C. (Hans) Vermaeten (Doetinchem)

0. Algemene inleiding over de studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Gabriëlla van Karsbergen en Frank Vonk

0.1. De wetgeving omtrent het onderwijs in de moderne vreemde talen

*Prof.dr. B. Sijmons, voorzitter van de
Onderwijsraad van 29 september 1921 tot 27
februari 1932.*

Figuur 1: Prof. dr. Barend Sijmons (Bron:

Officieel was er vóór de inkrachttreding van het Academisch Statuut van 1921 geen mogelijkheid om een doctoraalexamen in de moderne vreemde talen af te leggen. Weliswaar bestond sedert het Organiek Besluit van 1815 de mogelijkheid dat studenten “desgewenscht onderricht kunnen ontvangen in de vreemde talen” (Sijmons 1914: 418). Deze talen waren dan Italiaans, Engels, Duits en Frans. Het Engels en Italiaans verdwenen uit de wet in 1826. Onder de verwerving van vreemdetalenkennis werd echter in die tijd iets anders verstaan dan wat tegenwoordig onder taalverwerving wordt verstaan:

Dat daarmee echter niets anders bedoeld wordt dan praktisch taalonderwijs, zoude op zichzelf reeds aan geen twijfel onderhevig zijn, maar wordt volkomen duidelijk door het vervolg der geijkte formule op de Series [college- of

lesrooster - aut.], waarin ook onderwijs in gymnastiek, paardrijden en teekenen aan daarnaar begerige studenten wordt aangeboden. De opvatting der studie

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

van de moderne talen als de verwerving van een vaardigheid heeft ons voor den tijd van het organiek besluit niet te verwonderen. Meer verwondering zoude het kunnen wekken, dat zij in het officieele Nederland, ten spijt van den reusachtigen opbloei der germanistiek en romanistiek in naburige landen, meer dan een halve eeuw na het herstel van onze onafhankelijkheid heerschende is gebleven. (Sijmons 1914: 418e.v.)

Uit het bovenstaande moge blijken dat nogal werd neergekeken op de zogenaamde taalmeesters. Zij behoorden niet tot de zogenaamde “geleerde stand”, waar bijvoorbeeld artsen of juristen wel deel van uitmaakten en waar deze ook toe werden opgeleid. Het “vak” van de taal- en letterkundigen werd als niet meer dan een veredelde vorm van “handvaardigheid” gezien.

De Groningse hoogleraar Barend Sijmons (1853-1935), in 1878 de eerste privaatdocent voor Germaanse filologie, vanaf 28 maart 1881 hoogleraar Oudgermaans, Duits, Vergelijkende Filologie en Sanskriet in Groningen en de latere voorzitter van de Onderwijsraad, in een aantal redevoeringen (vgl. Sijmons 1878, 1881, 1914 en 1915) de moeilijkheden die de instelling van leerstoelen in de drie moderne talen, Frans, Duits en Engels, aan de universiteiten met zich meebrachten. In zijn openingscollege als privaatdocent in 1878 wijst Sijmons met retorische middelen uitdrukkelijk op juist het belang van de "wetenschappelijke beoefening der moderne talen", de historisch-vergelijkende taalstudie, die met Jacob Grimm (1785-1863) in Duitsland een hoge en beslissende vlucht had genomen. Het was Sijmons die besepte dat het benadrukken van de historisch-vergelijkende methode de enige weg was om de moderne talen aan de universiteit te krijgen (vgl. Groen 1988: 177).

De Groningse hoogleraar Sijmons (zie tekstkader hierboven) was de eerste die officieel probeerde om het onderwijs in de moderne vreemde talen in Nederland geaccepteerd te krijgen. In zijn hoedanigheid als o.a. hoogleraar Duitse taal en letterkunde (sedert 1881) wees hij op het belang van een oriëntatie van het linguïstisch denken op de ontwikkelingen in Duitsland. Een wetenschappelijke of theoretische benadering was immers de voorwaarde om de Franse, Duitse en Engelse taal- en letterkunde als universitaire studierichtingen geaccepteerd te krijgen. Hierover schrijft de biograaf van Johan Huizinga (1872-1945), Wessel Krul, het volgende:

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

De geleerden die de regering bij de wet van 1876 van advies hadden gediend, behoorden tot een generatie die diep onder de indruk was geraakt van de Duitse wetenschap. Hun visie op de studie van de eigen taal en cultuur volgde in vrijwel alles het Duitse voorbeeld. Zelfs de algemene en vaderlandse geschiedenis moesten tenslotte in verhouding tot de germanistiek en Indo-Europese taalwetenschap met een ondergeschikte plaats genoegen nemen. Dit sterk op de historische taalkunde gebaseerde programma kon gemakkelijk het beeld doen ontstaan van Nederland als een zuiver Germaanse natie, nauw verwant aan de andere Noordepse volkeren en scherp gescheiden van het Romaanse cultuurgebied. Politieke bedoelingen waren er aan deze opzet niet verbonden, maar het is wel begrijpelijk dat iets van het toenmalige Duitse stamgevoel zich ook aan de Nederlandse letterkundigen en historici meedeelde. Eerst na 1914 werd deze eenzijdigheid als een bezwaar gezien; in 1921 kwam er met de reorganisatie van de letterenstudie een eind aan. (Krul 1990:66f.)

Johan Huizinga was zelf van huis uit taalkundige en had in Groningen Nederlands gestudeerd (vgl. Noordegraaf/Tros reds. 1996: 10e.v.). Hij promoveerde op 28 mei 1897 in Groningen op *De Vidûsaka in het Indisch toneel* bij de classicus Jacob Samuel Speyer (1849-1913) een indologisch onderwerp (vgl. Noordegraaf 1995: 90).

In 1876 leidde de Hoogeronderwijswet er toe dat binnen de het veld van taalwetenschappelijk onderzoek, mede door de concurrentie van de 'praktische' MO-opleidingen die ook leraren opleidden de praktische kant van de talenstudie naar voren werd gebracht. De letterenfaculteiten konden zich na 1876 mede uit concurrentieoverwegingen niet *alleen* beperken tot vergelijkend taalonderzoek.

0.2. De praktische kant van het vreemdetalenonderwijs sedert 1876

Wat waren nu ten tijde van Sijmons de problemen bij de invoering van Duits, Frans en Engels als wetenschappelijke disciplines? Het grootste struikelblok vormden de LO- en MO-examens, de lagere en middelbare akten, die sedert 1857 respectievelijk 1863 bestonden en wat betreft de opleiding in de vreemde talen het accent op de praktische vaardigheid van toekomstige leraren in het lager en middelbaar onderwijs legden. Dit vreemdetalenonderwijs (VTO) was vanzelfsprekend een doorn in het oog van voorstanders van een universitaire, dat wil zeggen wetenschappelijke studie der moderne talen. De wetenschappelijke betekenis van een studie der moderne vreemde talen werd door de wetgever eenvoudig niet erkend (vgl. Sijmons 1914). Sterker nog, de belangrijkste reden

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

om Engels, Frans en Duits *niet* in het universitaire curriculum op te nemen was juist hun praktisch karakter. Men leerde geen vreemde taal vanuit wetenschappelijke, maar vanuit praktische belangstelling:

Dat de student ook moest leren spreken en schrijven in het frans, Duits of engels was een onaangename bijkomstigheid. [...]. Men kon echter de praktische taalbeheersing niet negeren, aangezien ook de MO-diploma's (voor welke examens praktische taalvaardigheid was vereist) onderwijsbevoegdheid verlenen. (vgl. Groen 1988: 111e.v.)

De opmerking van Sijmons, dat 1863 niet alleen het geboortjaar van het middelbaar onderwijs in Nederland was, maar tevens het sterfjaar van Jacob Grimm spreekt in dit verband boekdelen. Kennelijk viel de wetenschappelijke beoefening van de moderne talen buiten het gezichtsveld van de wetgever. Opmerkelijk in het soort uitlatingen als dat van Sijmons is wel, dat men niet de vraag stelt of een wetenschappelijke opleiding in de Duitse, Franse of Engelse taal- en letterkunde wel voldoende oog heeft (gehad) voor het maatschappelijk beroepsveld van een germanist, romanist of anglist, te weten het leraarschap.

0.3. Utrecht en het onderwijs in de moderne vreemde talen

Naar aanleiding van het Academisch Statuut ontspan zich tussen de Curatoren van de Rijksuniversiteit te Utrecht en het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen een briefwisseling over de problemen omtrent de “kwestie op welke wijze op de bul van het doctoraal examen de verworven bevoegdheden moeten worden vermeld, en hoe in verband daarmee de geëxamineerde vakken mogen of moeten worden omschreven” (RA/R59/2426). Daarbij wordt “op de keerzijde (van het diploma van het doctoraal examen) [...] aangeteekend, voor welke vakken onderwijsbevoegdheid wordt toegekend. Deze aantekening is niet overbodig, aangezien anders uit het diploma niet blijken zou, voor welke vakken van het candidaatsexamen bevoegdheid verworven is” (RA/R59/2426). Het gaat er nu om hoe precies op de bul moet worden vermeld voor welke onderdelen onderwijsbevoegdheid is verkregen: gold bijvoorbeeld voor Duits of Engels dat men met een doctoraal examen alle onderdelen kon doceren, zodat men eigenlijk buiten de eigen specialisatie om een onderwijsbevoegdheid voor alle onderdelen van de opleiding verkreeg? Of moest de specialisatie apart op de bul worden vermeld? Het ministerie komt op 22 september 1922 met de volgende oplossing:

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

GERMAANSCH TAALEN- EN LETTERKUNDE

Het kandidaatsexamen omvatte in 1921:

1. de duitse, onderscheidenlijk de engelse taal (grondige kennis van de hedendaagse taal en van haar spraakkunst; vaardigheid in het schriftelijk en mondeling gebruik der taal);
2. het gotisch en, in verband daarmee, de grondbeginselen der algemene taalwetenschap;
3. de beginselen van het middelhoogduits, onderscheidenlijk van het middelengels; en
4. een overzicht der duitse, onderscheidenlijk der engelse letterkunde, in verband met de geschiedenis en de ontwikkeling van het geestelijk leven.

Met goedvinden van de faculteit kan een skandinavische taal gekozen worden; onderdelen (1), (3) en (4) worden dan gewijzigd.

(Groen 1988: 161)

Ten einde hierin eene oplossing te vinden en eene gelijke opvatting van de faculteiten te bevorderen, zou ik het op prijs stellen, indien de faculteit der letteren en wijsbegeerte deze regeling zou willen overnemen:

Als bijvakken voor het doctoraal examen kunnen, voor zoover er een onderwijsbevoegdheid mee gemoeid is, slechts zoodanige vakken worden gekozen, die in het statuut als zelfstandig vak worden genoemd.¹

Zij worden op de bul van het doctoraal-examen *als zoodanig* vermeld, b.v. "Duitsch, Nederlandsche letterkunde, Oude geschiedenis", terwijl daarachter tusschen haakjes wordt aangegeven, over welk onderdeel de studie, respectievelijk het examen geloopt heeft, b.v. "Letterkunde der 18de eeuw", "geschiedenis van den Romeinschen Keizertijd".

Krachtens zulk een bijvak wordt als bevoegdheid aangeteekend het volle desbetreffende leervak, zooals het gymnasium en middelbaar onderwijs dat kent, behoudens de bepalingen van artikel 21.3-6, dus b.v. "Duitsch, Nederlandsch, Geschiedenis".

¹ Dus bijvoorbeeld niet Nederlandse taalkunde of Nederlandse letterkunde, maar Nederlandse taal- en letterkunde. Hetzelfde geldt voor de andere talen en voor andere studierichtingen binnen de faculteit der letteren en wijsbegeerte, waarbij aan geschiedenis valt te denken.

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Ten overvloede merk ik hierbij op, dat overeenkomstig artikel 4 § 46 van het statuut de faculteiten de bevoegdheid hebben, hunne goedkeuring te onthouden aan de keuze der bijvakken en hun combinatie met het hoofdvak. [...].

(RA/R59/2464)

De oplossing voor dit probleem wordt tot de verantwoordelijkheid van de letterenfaculteit gemaakt.

Daarnaast doet zich het probleem voor dat is aangestipt door de Vereniging van Leraren in Levende Talen, waarbij buitenlanders die een onderwijsbevoegdheid in één der moderne vreemde talen willen behalen, zouden kunnen volstaan met een parafrase van een tekst, aangezien zij vaak het Nederlands niet voldoende machtig zijn. Daarop reageert het ministerie met de opmerking dat “vooral bij de oefeningen in het vertalen uit de vreemde taal zoals die in de hogere klassen der gymnasia en der hogere burgerscholen noodig zijn, [...] eene degelijke kennis van de Nederlandsche taal onmisbaar [is]” (RA/R59/2464). Daarom dient men ook als buitenlander voor het verkrijgen van een universitaire bevoegdheid in een der levende talen het Nederlands voldoende te beheersen.

In het *Jaarboek* van de Rijksuniversiteit treffen we in het jaarverslag over 1937-38 van de rector-magnificus een welgemeende klacht aan, betreffende de instelling van leerstoelen in de moderne vreemde talen aan de Rijksuniversiteit. Het vervult “de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte met zorg, dat haar even dringende als billijke wenschen, waaronder enkele van reeds ouden datum, nog steeds niet worden verwezenlijkt” (*Jaarboek* 1937-38: 46). Zoals gezegd gaat het hier hoofdzakelijk om het academisch onderwijs in de moderne talen:

Men vraagt zich met verwondering af, welke gedachte voorziet aan de regeling, dat deze vakken niet aan elke universiteit volledig vertegenwoordigd behoeven te zijn. Maar zij bestaat nu eenmaal en de Faculteit zou reeds blij zijn met de instelling van één leerstoel, die als een eerste voorziening in het onderwijs in de Moderne Talen zou kunnen worden beschouwd. Gedane toezeggingen in deze richting bleven nog steeds onvervuld. (*Jaarboek* 1937-38: 47)

Let wel: we bevinden ons hier in het jaar 1938, waarin noch Duits, noch Frans, noch Engels, noch enige andere moderne vreemde taal een leerstoel kende. Met name de druk vanuit het beroepenveld -- een tekort aan leraren Engels en Frans -- en de problematiek rond de rolverdeling van de moderne levende talen aan de Nederlandse universiteiten heeft de Utrechtse Faculteit der letteren en wijsbegeerte op de invoering van de leerstoelen Frans en Engels doen aandringen. Curatoren zien er vooralsnog niets in: de wildgroei in letteren- in het bijzonder talenstudies zou de universiteiten alleen maar op kosten jagen. Echter,

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

in hun schrijven aan de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen, stellen de Utrechtse Curatoren wel de voorwaarde, dat “dit ook bij de andere universiteiten het geval is” ofwel, dat niet ook daar leerstoelen voor moderne vreemde talen worden ingesteld. Dan immers zou de “Utrechtse Universiteit ten opzichte van de andere Universiteiten in een nadelige positie komen te verkeren” (RA/R59/ correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans). Curatoren verzoeken de minister dan ook om de situatie aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam in het verdelingsplaatje mee te nemen. Op 2 maart 1948 nodigt de president-curator, Jhr. Mr. Dr. L.H.N. Bosch Ridder van Rosenthal collega-Curatoren en hoogleraren van andere universiteiten uit om te praten over de bezetting en instelling van leerstoelen moderne talen en over een taakverdeling tussen Leiden, Groningen, Amsterdam en Utrecht -- voor Utrecht zou de hoogleraar Sparnaay deel uitmaken van de commissie taakverdeling, voor Groningen de hoogleraar Van Stockum. Op 3 juni 1948 verschijnt een conceptnota van de vergadering van de commissie moderne talen, waarin onder meer het volgende te lezen is:

Naar bij informatie te Departemente werd meegedeeld, heeft er nimmer enig bindend voorschrift omtrent de taakverdeling tussen de Universiteiten bestaan. Wel had het Departement zekere interne richtlijnen, die, voor zover thans van belang, inhielden, dat slechts de Groningse Universiteit een volledige bezetting van de drie moderne talen zou hebben, terwijl aan de andere Rijksuniversiteiten -- behalve Nederlands -- ten hoogste één taal gedoceerd zou worden.

Tegen deze opvatting zijn reeds aanstonds bezwaren gerezen. Men heeft er op gewezen, dat de Franse, Engelse en Duitse philologie gebieden van grote culturele betekenis zijn, die bovendien nauw aansluiten bij vakken als de Nederlandse taal- en letterkunde, filosofie en geschiedenis. Bij de keuze van de bijvakken, met name in de litteraire faculteit, worden de studenten zeer gehandicapt door het ontbreken van onderwijs in twee van de drie moderne talen.

[...].

Het probleem is intussen gecompliceerd door de sedert de oorlog sterk toegenomen belangstelling voor de Slavische talen, met name het Russisch. Tevens rijst de vraag of niet ook de Scandinavische talen, alsmede Spaans en Italiaans in de besprekingen dienen te worden betrokken.

Naarmate het aantal levende talen, dat men in de bespreking betreft, toeneemt, wordt de noodzaak van een taakverdeling evidentier.

Afgezien nog van de kosten, die het gevolg zouden zijn van een zo grote uitbreiding van het aantal leerstoelen aan de Universiteiten, rijst immers de

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht
vraag of een bezetting van al deze leerstoelen door eersterangs krachten mogelijk zou zijn. Wellicht zou het derhalve aanbeveling verdienen te overwegen de levende talen te splitsen in enkele groepen en vervolgens aan iedere Universiteit een groep toe te wijzen. Bijv. aan één der Universiteiten de Romaanse talen (Frans, Italiaans-Spaans) aan een andere de Germaanse talen (Duits, Scandinavisch-Engels) aan een derde de Slavische talen. Men zou daarbij in Groningen -- en eventueel in Amsterdam -- de bestaande toestand kunnen handhaven. (RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans)

Rond de bevindingen van de commissie moderne talen ontstaan natuurlijk ook bij de bezetting van vacatures problemen. Men moet bijvoorbeeld in 1947 bij Oudgermaans een oplossing zien te vinden voor de vacature van Hammerich, waarbij er van wordt uitgegaan dat deze opleiding in Utrecht blijft. Ook begrotingstechnisch levert een en ander problemen op. Zo zou een eventuele instelling van een leerstoel in de Franse taal pas in 1950 op de begroting kunnen worden gezet. En voor allerlei bijvakken (Oudnoors, Gotisch, Scandinavische talen) zouden gekwalificeerde docenten moeten worden aangesteld.

In het jaar 1903 werd de toen 43-jarige Jan Marius Hoogvliet (1860-1924) benoemd tot privaatchoort in de Scandinavische talen aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. De polyglot Hoogvliet had in Leiden klassieke filologie gestudeerd en promoveerde aldaar op het proefschrift *Studia Homerica*. Hij was een tijdje leraar aan het gymnasium in Doetinchem en Wageningen. Hoogvliet was een begaafd taalkundige met een bijzondere belangstelling voor de Scandinavische talen (hij zou zo'n twintig talen hebben beheerst). Hij bezocht als pacifist vele wereldvredecongressen en sprak bijvoorbeeld in 1910 in Stockholm een groot publiek in Zweeds toe:

Als linguïst werkte Hoogvliet niet binnen het kader van de historisch-vergelijkende taalkunde, die in het laatste kwart van de 19e eeuw zo sterk heeft gedomineerd. Zijn werk sluit veeleer aan bij een andere onderzoekstraditie, die van de algemene of universele grammatica, in de 19e eeuw in Nederland vertegenwoordigd door figuren als Johannes Kinker (1764-1845), Taco Roorda (1801-1874) en L.A. te Winkel (1809-1868). Een van de krachtlijnen in die traditie is de nadruk die gelegd wordt op de relatie taal en denken; in de talen zocht men het algemene, dat zou corresponderen met de algemene structuur van het denken.

(Noordegraaf 1987: 5)

Hoogvliets belangrijkste werk is *Lingua. Een beknopt leer- en handboek van*

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Algemeene en Nederlandsche taalkennis (1903), waarin hij de universele beginselen van taal, taalkennis en taalonderzoek uiteenzet. Hierbij gaat hij niet uit van de Duits neogrammatistische historische taalopvatting, maar van een meer synchrone benadering van de taalverschijnselen.

Hoogvliet was financieel aangewezen op zijn publicaties en zijn onderwijs in Utrecht dat echter maar enkele studenten per jaar trok (in 1897 was hij in Wageningen ontslagen):

Vanaf 1903 tot zijn dood toe heeft hij bijna elk jaar een bescheiden aantal toehoorders in-gewijd in de beginselen van de Scandinavische talen. Toch heeft Hoogvliet zich als Scandinavist niet bijzonder geprofileerd. Als linguïst heeft hij meer bekendheid verworven en in dat opzicht heeft hij de Maatschappij in bescheiden mate als discussieplatform kunnen gebruiken. (Noordegraaf 1989: 33)

Wat betreft de uitkomsten van de commissie moderne talen schrijft zij op 16 oktober 1948 aan de minister van O.K.W. dat “in principe de drie moderne talen aan ieder Universiteit gedoceerd behoren te worden. De Commissie grondt deze overtuiging op het feit, dat tengevolge van het te geringe aantal leerstoelen een te gering aantal leerlingen wordt opgeleid, zodat het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs zich dikwijls met onvoldoende ontwikkelde krachten moet behelpen” (RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans). Vooral het beroepenveld geeft de doorslag om aan te dringen op leerstoelen voor de drie moderne talen aan alle Rijksuniversiteiten. Daarnaast dringt de commissie aan op splitsing van leerstoelen voor letterkunde en taalkunde om nog verantwoord wetenschappelijk onderwijs te kunnen geven op één van deze deelgebieden. Op 10 juli 1950 komt daar van faculteitswege nog eens het probleem van een leerstoel Engels bij. In Leiden bestaat een leerstoel Frans, in Utrecht een leerstoel Duits. De beslissing voor Engels in Leiden of Utrecht moet volgens de letterenfaculteit wel in het voordeel van Utrecht uitvallen. De lobby via de Curatoren gaat met name uit van de centrale ligging van Utrecht:

Zou immers thans aan Zijne Excellentie duidelijk te maken zijn, dat onze Universiteit door haar centrale ligging meer aangewezen is dan Leiden voor de vestiging van een leerstoel Engels, dan ware wellicht deze reeds zeer lang bestaande wens onzer Fakulteit te vervullen.

(RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans)

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Opmerkelijk is in dit verband dat niet gewezen wordt op de toch aanzienlijk lange tijd, waarin in Utrecht Engels is gedoceerd (vanaf 1909 door E. Kruisinga en later door P. Fijn van Draat, J.F.C. Gutteling en A. Dekker). Wat betreft de financiering van de hoogleraar Engels zou “de thans op de begroting staande posten lectoraat Oud-Noors en conservatorschap Nederlands door de benoeming van Dr. [Heinrich] Wagner [(zie 4.1.2.)] overbodig zijn en zonder kosten in een hoogleraarschap Engels kunnen worden omgezet” (RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans).

Op 29 september 1950 reageert de minister van O.K.W., Theo Rutten (1899-1980),² op de Utrechtse behoefte aan uitbreiding van het onderwijs in de moderne talen:

Ik wens mij te bezinnen over de vraag, of er in ons land naast de drie bestaande opleidingen voor de moderne talen plaats is voor een vierde, eventueel zelfs voor een vijfde opleiding. In deze omstandigheden meen ik de vervulling van de lectoraten in de drie moderne talen te moeten aanhouden. Het feit, dat er thans enige vacatures voor de moderne talen aan de Rijksuniversiteiten bestaan, biedt nl. een gunstige gelegenheid om tot een algemene beslissing inzake de taakverdeling met betrekking tot deze vakken te komen.

Ik herinner er aan, dat reeds ongeveer 30 jaar geleden het probleem van de taakverdeling aan de orde is gesteld, ook met betrekking tot de moderne talen.

Reeds destijds is van enige zijden de stelling verdedigd, dat aan geen van de Nederlandse universiteiten een opleiding in de drie moderne talen mocht ontbreken. Daartegenover heeft de Regering getracht aan een zekere rolverdeling vast te houden. Daarbij werd uitgegaan van de omstandigheid, dat deze opleidingen aanwezig waren aan de Rijksuniversiteit te Groningen en aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, alsmede aan de R.K. Universiteit te Nijmegen. Als een zekere inbreuk op deze rolverdeling zou kunnen worden beschouwd, dat aan de Rijksuniversiteit te Leiden een lectoraat voor het Frans bestond, dat tot een volledige opleiding in de Franse taal- en letterkunde is uitgegroeid en dat aan Uw universiteit in de bezettingstijd een opleiding in de Duitse taal- en letterkunde werd verbonden, die na de oorlog is blijven bestaan en waarnaast lectoraten in het Frans en in het Engels waren gevestigd. (De lectoraten in de drie moderne talen zijn overigens tot nu toe onvervuld.)

² Rutten was zelf psycholoog en afkomstig van de Katholieke Universiteit Nijmegen; zie *Nijmeegse gezichten* 1998: 121-129).

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Naar mijn mening moet thans de vraag worden beantwoord, of de Rijksuniversiteiten alle op de duur over een volledige bezetting in de drie moderne talen moeten beschikken, dan wel, dat deze, voor zoveel de Rijksuniversiteiten betreft, tot Groningen beperkt moet blijven, in welk geval besloten moet worden naar opheffing van de opleidingen te Leiden en Utrecht.

Reeds thans kan ik vaststellen, dat een volledige bezetting aan alle Rijksuniversiteiten alleen reeds om financiële redenen uitgesloten zou zijn.

Ik verzoek Uw College een en ander ernstig in studie te nemen en mij Uw zienswijze, de faculteit der letteren en wijsbegeerte gehoord, mede te delen,
(RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans)

In dit schrijven van Rutten is geen plaats ingeruimd voor de argumenten die de commissie moderne talen had aangevoerd om principieel tot instelling van leeropdrachten voor de drie moderne talen aan de Rijksuniversiteiten te komen. Daarnaast wordt het urgente probleem van het tekort aan goed opgeleide docenten voor het middelbaar en hoger onderwijs niet genoemd. Daar wijst de secretaris van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, prof.dr. M.J. Langeveld (1905-1989), in zijn zes kantjes lange brief aan het College van Curatoren op. Bovendien zijn de drie moderne talen van een dermate grote culturele waarde en staan zij in nauw verband met het Nederlands, de filosofie en de geschiedenis dat zij aan alle universiteiten gedoceerd behoren te worden. Daarnaast wijst Langeveld er op, dat de taakverdeling tussen de universiteiten niet gewerkt heeft -- zoals Rutten overigens ook al suggereerde. Kunstgeschiedenis is bijvoorbeeld aan meerdere universiteiten te vinden en niet alleen in Utrecht. Utrecht kan op een lange traditie van onderwijs in de moderne talen bogen die men niet uit het oog mag verliezen:

Aan de Utrechtse Universiteit werden reeds vroeg colleges in de Duitse en Franse letterkunde gegeven. De bekende Mr. H.P.G. Quack, die van 1868 - 1877 hoogleraar te Utrecht was, deelt daaromtrent in zijn Herinneringen (Amsterdam 1913), blz. 258 mee, dat om "een leemte aan de Universiteit aan te vullen" de hoogleraar Brill en hyzelf resp. Colleges over Duitse en Franse letteren gaven. Later zyn zy voortgezet door Prof. Nicolaas Beets.

Het Duits neemt te Utrecht sinds lang een byzondere positie in. Nadat in de jaren omstreeks 1900 de hoogleraar Gallée er veel aandacht aan had gewyd, gaf zyn opvolger Frantzen in opdracht van de Regering tot aan zyn aftreden in 1923 toe geregeld colleges over Duitse taal- en letterkunde. Nadien gaf Prof. Van Stockum als byzonder hoogleraar gedurende een aantal jaren colleges over de nieuwere literatuur, terwyl de tegenwoordige hoogleraar in de Duitse philologie

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

te Utrecht [Sparnaay-aut] na het aftreden van Prof. Frantzen gedurende 17 jaren als privaatchoort wekelijks twee uur college gaf over de oudere Duitse taal en letterkunde in comparatistisch verband, daarmee tevens voor een deel de grondslag leggend voor het thans sinds 1948 bestaande Instituut voor Vergelykend Literatuuronderzoek, het enige in ons land. De regering erkende de byzondere plaats van het Duits in Utrecht door in 1930 een post op de begroting te brengen voor een gewoon hoogleraarschap in dat vak, welke post later evenwel om financiële redenen in een memoriepost werd veranderd.

De faculteit heeft jarenlang geyverd voor een ordinariaat in de Duitse taal- en letterkunde en beschouwt het bezit daarvan als een historisch recht. Mocht de thans bestaande leerstoel voor dit vak eventueel worden opgeheven, dan zou de Universiteit een bloeiende afdeling verliezen, die door de inkomende collegegelden aan de schatkist betrekkelijk weinig kost. Ook de studiemogelykheid voor de Oud-Germanistische vakken Oudhoogduits en Oudsaksisch, die aan de betrokken hoogleraar tydelijk zyn opgedragen, zou vermoedelyk komen te vervallen. De grote meerderheid der studenten zou stellig niet naar Groningen of elders gaan, daar zy vrywel allen over zeer beperkte geldmiddelen beschikken en meest de studie slechts kunnen bekostigen, doordat zy te Utrecht of in de onmiddellyke omgeving daarvan een kleine betrekking bekleden. Opheffing van de bestaande studiemogelykheid voor het Duits te Utrecht, die thans de meest bezochte in den lande is, zou verder tot gevolg hebben, dat het tekort aan bevoegde, academisch gevormde leraren nog groter zou worden dan het thans reeds is.

Overeenkomstige bezwaren gelden tegen het niet-bezetten der sinds kort aan de Universiteit gevestigde lectoraten voor Frans en Engels. Voor Frans heeft zich op grond van de benoeming van Dr. Mourin -- inmiddels weer ingetrokken -- een twaalftal studenten aangemeld, die allen verklaren om financiële redenen de studie alleen te kunnen beginnen, als dat te Utrecht mogelyk is. Voor Engels melden zich elk jaar studenten aan, die het vanzelfsprekend achten, dat voor dit vak studiegelegenheid aan de Universiteit bestaat. Voor zover is na te gaan, geven de meesten van hen, zodra zy vernemen, dat zulks niet zo is, hun studieplannen op en komen er enigen terecht by een cursus ter opleiding voor een middelbare acte.

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Voor geen groep van vakken is percentsgewys het aantal leraren met middelbare opleiding by het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwys zo groot als voor de moderne talen. De faculteit is met de Commissie Bosch van Rosenthal van oordeel, dat de oorzaak daarvan ligt in het te gering aantal leerstoelen in deze vakken.

(RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans)

Op grond van deze analyse van de situatie rond de moderne talen, Frans, Duits en Engels aan de Universiteit van Utrecht, heeft Langeveld aanleiding om bij de door de minister gestelde vraag omtrent de taakverdeling van de opleidingen in de moderne talen aan de Rijksuniversiteiten of de volledige bezetting met leerstoelen in de moderne talen op het laatste aan te dringen. Ten opzichte van de omringende landen loopt Nederland hopeloos achter en ten aanzien van het belang van de moderne talen op de middelbare scholen is er sprake van een opmerkelijke discrepantie tussen universitair en middelbaar onderwijs:

De Minister laat evenwel, in de alinea onmiddellyk na die, waarin de vraag is gesteld, de mededeling volgen, dat een volledige bezetting aan alle Ryksuniversiteiten om financiële redenen uitgesloten zou zyn. Als dan de principieel enig juiste voorziening voorlopig onmogelyk is, dringt de faculteit er met te meer klem op aan, dat althans behouden blyve wat bestaat, en niet het hoger onderwijs in Franse, Duitse en Engelse taal- en letterkunde beperkt worde tot de meest excentrisch gelegen universiteit van het land, waar de leerstoelen wegens het geringe aantal studenten juist de relatief zwaarste last voor 's lands financiën betekenen.

Ten slotte diene men te bedenken, dat het ontbreken van hoogleraarschappen voor de moderne talen zeer schadelyk inwerkt op de neiging tot wetenschappelyke studie by het corps van leraren in de moderne talen, die geen mogelijkheid tot een academische carrière voor zich zien.

(RA/R59/correspondentie i.v.m. leerstoelen Engels en Frans)

0.4. Veranderingen in de wettelijke organisatie van het vreemdetalenonderwijs

In 1986 trad in het kader van de Wet op het Wetenschappelyk Onderwijs een reglement van de vakgroep talen en culturen van de Duitse en Angelsaksische taalgebieden in werking. De WWO was in 1960 al in kracht getreden, maar regelde onder meer een centraal en op afstand bestuurde universiteit door het College van Curatoren. Dit college hield zich bezig met de grote lijnen

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht
(financiën, personeelsbezetting). De faculteiten waren in hoge mate zelfstandig en werden bestuurd door hoogleraren. Studenten en overig personeel hadden nauwelijks inspraak. Naar aanleiding van de studentenonrusten in 1968 (Maagdenhuisbezetting in Amsterdam) werd de roep om meer inspraak van studenten en personeel (“voor alle geledingen op alle niveaus”, zie het *MUB magazine*) groter, hetgeen in 1970 leidde tot de Wet op de Universitaire Bestuurshervorming (WUB), waarmee Universiteitsraden (UR) werden ingesteld. Deze raden bestonden uit drie geledingen: wetenschappelijk personeel, niet-wetenschappelijk personeel en studenten. Ook op facultair niveau bestond deze driedeling, alleen was daar de verdeling 50% wetenschappelijk personeel en 50% niet-wetenschappelijk personeel en studenten. Met de WUB werden tevens vakgroepen en vakgroepbesturen ingesteld, waarin niet-wetenschappelijk personeel en studenten inspraak hadden. Vanaf 1970 kwam in feite een eind aan de “alleenheerschappij over onderwijs en onderzoek” door hoogleraren. In 1986 trad, zoals gezegd, een nieuwe WWO in werking die het medebestuur in stand hield, maar verplicht dienstcommissies bij centrale diensten instelde. Het overig personeel kon via UR en FR (Faculteitsraad) mee besturen, waardoor een aparte medezeggenschap voor hen niet was geregeld. Daarnaast werd de decaan niet meer gekozen, maar benoemd. In 1997 dan treedt de Wet Modernisering Universitaire Bestuursorganisatie in werking. De MUB beëindigt de meebeslissende rol van UR en FR en het medebestuur wordt vervangen door medezeggenschap:

De MUB biedt twee mogelijkheden van medezeggenschap:

Aan de ene kant bestaat er de mogelijkheid tot een gedeeld medezeggenschapsstelsel. Hierbij is sprake van een Ondernemingsraad voor het personeel en een Studentenraad.

Anderzijds bestaat de mogelijkheid van een ongedeeld medezeggenschapsstelsel: personeelsleden en studenten vormen samen de Universiteitsraad Nieuwe Stijl. Het College van Bestuur bepaalt de keuze voor één van beide. De medezeggenschapsvorm bij faculteiten en diensten wordt van deze keuze afgeleid. (MUB Magazine)

De doelstellingen van de MUB zijn een grotere autonomie van universiteiten (decentralisatie) en faculteiten, een minder complexe organisatie wat betreft het bestuur en het beheer van faculteiten (deze komen in één hand), een versterking van het facultaire niveau als de basis van onderzoek en onderwijs: de oprichting van aparte onderwijs- en onderzoeksinstituten is hier een uitvloeisel van: “Daarnaast versterkt de MUB de reeds in gang gezette ontwikkeling ten aanzien van kwaliteit en studeerbaarheid” (*MUB Magazine*). Wat betreft de

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

medezeggenschap is de invloed van UR en FR verminderd, zij hebben een adviserende stem, en beslist het College van Bestuur of Faculteitsbestuur in de nieuwe structuur.

Wat betreft de WWO van 1986 werd voor de vakgroep DEK, Duits, Engels en Keltisch, een duidelijk reglement opgesteld, waarin onderscheiden werd in een vakgroepbestuur, het dagelijks bestuur van de vakgroep en de studierichtingcommissies (SRC's). Een vakgroep bestaat uit de wetenschappelijke staf, de vertegenwoordigers van het overig wetenschappelijk personeel en de AIO's (assistenten in opleiding), een vertegenwoordiger van het ondersteunend- en beheerspersoneel en de vertegenwoordigers van de studenten. Taken van het bestuur zijn onder meer het vaststellen van het onderzoek- en onderwijsprogramma en het vaststellen van het toezicht op onderwijs en onderzoek binnen de vakgroep. Daarnaast wordt jaarlijks een begroting gemaakt -- in samenspraak met de clusterbeheerder -- en wordt het gebruik van de toegewezen middelen gecontroleerd. De voorzitter van de vakgroep wordt uit de hoogleraren van de vakgroep gekozen door het vakgroepbestuur, de secretaris uit de overige leden van het bestuur -- de vakgroep vergadert minstens één maal per jaar. Het dagelijks bestuur (DB) van de vakgroep behartigt de dagelijkse gang van zaken. De voorzitter van de vakgroep is tevens voorzitter van het DB, dat uit zes leden bestaat (vier leden uit de wetenschappelijke staf en minstens één student). Het DB vergadert gewoonlijk één keer in de twee weken en is belast met het voorbereiden en uitvoeren van besluiten van de vakgroep, het bekendmaken van de besluiten aan de leden van de vakgroep, het nemen van besluiten in spoedeisende gevallen, het introduceren van nieuwe medewerkers bij de leden van de vakgroep en het geven van informatie aan het vakgroepbestuur inzake de uitvoering van taken. Voor het nemen van besluiten dient meer dan de helft van het aantal leden van het vakgroepbestuur aanwezig te zijn, anders dient men binnen vier weken een nieuwe vergadering uit te schrijven, waarin besluiten zonder het vereiste quorum genomen kunnen worden. Het DB houdt een besluitenlijst bij die binnen een week na elke DB-vergadering naar de leden van de vakgroep wordt gezonden. De vakgroep zelf kent twee SRC's: één voor Duits en één voor Engels. De SRC Duits bestaat uit drie leden van het wetenschappelijk personeel, aangewezen door het vakgroepbestuur, en drie studenten uit de voor de studierichting ingeschreven studenten. De SRC Engels bestaat uit vier leden van het wetenschappelijk personeel en vier studenten. De SRC vergadert minstens één keer per jaar en brengt (on-)gevraagd advies uit aan de FR, het FB (faculteitsbestuur) en de vak- en werkgroepbesturen. Mocht er voor besluiten geen quorum zijn dan wordt binnen drie weken een nieuwe vergadering uitgeschreven, waarin over alle punten kan worden besloten, ongeacht het aantal aanwezigen.

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

Overigens vond vanaf het begin van de jaren tachtig ook de taakverdeling en concentratie (TVC) binnen de R.U.U. plaats, waarbij de positie van menig wetenschappelijk medewerker op de tocht kwam te staan. Veel personeelsleden van de diverse faculteiten traden vervroegd uit of zochten hun heil anders:

Vanaf de jaarwisseling 1981-1982 zijn in samenspraak met de faculteiten ingrijpende reorganisatieprocessen in gang gezet waarvan een aantal inmiddels heeft geresulteerd in concept-organisatieplannen. Gaandeweg is daarbij in 1982 het beleid van pondspondsgewijze verdeling verlaten hetgeen uiteindelijk heeft geresulteerd in door de Universiteitsraad vastgestelde bezuinigingspercentages in het kader van de richtlijnen facultaire beleidsplannen. Gezien het feit dat deze reorganisaties pas na 1982 resultaten zullen opleveren is een stringent beleid van vacaturebeheersing gevoerd; dit heeft erin geresulteerd dat thans vrijwel geen externe werving meer plaatsvindt. Andere personele maatregelen (als b.v. verplichtingenstops, VUT-regeling) leveren een bijdrage aan de budgettaire problematiek op korte termijn, maar bieden geen oplossing voor de problematiek op lange termijn.

Tevens hebben wij gezien de verontrustende afname van het aantal typisch tijdelijk wetenschappelijk personeel gekozen voor een beleid dat erop gericht is deze ontwikkeling een halt toe te roepen. (Sociaal beleid 1986: 5)

Natuurlijk wordt geprobeerd om de continuïteit van onderwijs en onderzoek binnen de faculteiten te garanderen, maar de realiteit laat zien, dat in de jaren tachtig veel ouder personeel is verdwenen, waarvoor weinig jongere opvolgers in de plaats is gekomen. Dit geldt met name voor de letterenfaculteit, waar nog steeds met tijdelijke contracten wordt gewerkt.

Sedert de reorganisaties van de jaren '80 leek de faculteit der letteren vooralsnog veilig te zijn. De teruglopende studentenaantallen in de jaren '90 echter leidden de decaan van de faculteit tot verdere maatregelen. Zij schreef in een e-mail aan het personeel dat er verregaande bezuinigingen plaats moeten vinden binnen de faculteit der letteren. Deze mededeling werd vergezeld door een nieuwjaarswens. Opmerkelijke uitspraken in deze brief:

- Het is één ding om iedereen te vertellen dat er enorm bezuinigd moet worden, en dat we, zonder hulp van het College van Bestuur, binnen een jaar failliet zullen zijn.
- Niemand zal in de komende maanden ontkomen aan de gevolgen. Ik noem een paar mogelijkheden:

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

- * Er zullen mensen zijn die pijnlijk getroffen worden doordat specialisaties en zelfs opleidingen waaraan ze hun hart hebben verpand en waarvoor ze zich veel inspanningen hebben getroost, zullen worden samengevoegd of zelfs zullen verdwijnen.³
- * Deze onderwijsherstructurering met bijbehorende modulereductie wordt nu in gang gezet maar is niet meteen voltooid. Toch moet al gaandeweg het proces een tweede operatie op gang gezet worden: het inzetten van mensen voor andere taken: onderwijs en onderzoek buitenshuis, andere vormen van inkomstenverwerving. Dat betekent voor velen een (tijdelijke) verzwaring van taken.
- * Er is bezig zich langs geleidelijke weg een bezuiniging te voltrekken, doordat in de komende jaren mensen met VLK of FPU zullen gaan.
(e-mail decaan aan personeel van de Letterenfaculteit)

Hoe de verdere ontwikkelingen van de letterenfaculteit er zullen uitzien gaat voorbij aan dit boek.

0.5 *Enkele kanttekeningen bij de studie der moderne vreemde talen*

Bij het voorafgaande rijst de vraag in hoeverre het noodzakelijk was en is om op universitair niveau -- naast de bestaande lerarenopleidingen of de vroegere M.O.-opleidingen -- een opleiding te verzorgen in de moderne levende talen? Die noodzaak vervalt inderdaad, wanneer men de vraag vanuit de taalbeheersings- of praktische kant stelt. Dan lijkt men te kunnen volstaan met de bestaande lerarenopleidingen. De noodzaak duikt echter dan weer op, wanneer men het wetenschappelijke en elementaire karakter van een universitaire talenstudie voor het voetlicht plaatst, wanneer men niet direct vragen met betrekking tot hun praktische relevantie stelt.⁴ Veeleer worden hier methodologische,

³ Zo is in het U-Blad van 16 december 1999 op de voorpagina te lezen dat op korte termijn door het faculteitsbestuur de opleiding Keltische talen en cultuur (de bovenbouwopleiding in elk geval) -- tot het ontstaan van het IVT (het onderwijsInstituut voor Vreemde Talen) onderdeel van de vakgroep DEK -- wordt opgeheven. Wel wordt "een voorziening" op het gebied van de Keltische talen en culturen in stand gehouden, maar daar hebben de twee docenten, de hoogleraar Edel (die op 1 november 2001 met emeritaat gaat) en de UHD M. van Strien weinig vertrouwen in. Er zou uiteindelijk een aantal basiscolleges taalvaardigheid en geschiedenis blijven bestaan.

⁴ Overigens blijkt uit een onderzoek van de Utrechtse letterenfaculteit dat anno 1998 de meeste studenten (29%) één jaar na afstuderen werkzaam zijn in het onderwijs. Een goede tweede is de dienstverlening (19%) en daarna volgen automatisering en bibliotheek, museum,

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

wetenschapstheoretische en histori(iografi)sche thema's aangesproken die het brede scala van een talenstudie omvatten. Hier is de vraag naar de praktische relevantie opgeschort.

Men ziet echter dat pas in de laatste twintig jaar serieus onderzoek wordt gedaan niet naar het *wat*, maar naar het *hoe* van het VTO. Juist de didactiek en haar interdisciplinaire benadering levert een nieuwe kijk op het functioneren van de vreemde talen in het Nederlandse onderwijslandschap. Tevens lijkt juist deze benadering de wetenschappelijke status van een opleiding in de moderne talen te rechtvaardigen.

Uit het voorafgaande kan men weliswaar concluderen dat hoewel werkelijk praktisch, synchroon taalgebruik de schoolgrammatica's bepaalt, dit gebruik echter niet meer kan zijn dan een instrument, een basis, voor de wetenschappelijke vorming in de moderne vreemde talen. De schoolgrammatika's verdwijnen uit het beeld van de wetenschappelijke talenstudies, ondanks het vermoeden, dat een goede praktische beheersing van de vreemde taal een noodzakelijke voorwaarde is voor een gemakkelijker ingang in het wetenschappelijk onderwijs. Dat betekent dat wetenschappelijke reflectie op de didactische kwaliteiten of mankementen van leergangen voor het middelbaar en voortgezet onderwijs geenszins een overbodige luxe is. Maar de vraag is natuurlijk of daartoe eenzijdig opgeleide germanisten, romanisten of anglisten in staat zijn. Met name de huidige leerpsychologische en sociologische inzichten stonden de toenmalige leraren in de moderne talen niet ter beschikking.

De huidige rechtvaardiging van het behoud van de taal- en letterkunde van de moderne vreemde talen binnen het universitaire letterencurriculum en het belang ervan als bijvoorbeeld schoolvak (passende binnen het beroepsprofiel van de opleidingen) wordt vooral ondergraven door een keuze voor het ruime sop van het communicatieve paradigma - waarvoor overigens een aantal goede, niet-wetenschappelijke redenen zijn aan te voeren. Dit was echter slechts ten dele een uitgangspunt van bijvoorbeeld Sijmons of Frantzen bij de wetenschappelijke beoefening van in zijn geval de Duitse taal- en letterkunde. Als docent

archief (beide 8%). Er is sprake van een grote mobiliteit bij letterenstudenten, want na vijf jaar is weliswaar nog steeds een groot deel werkzaam in het onderwijs (25%), maar daarna volgen administratieve (13%), vertaal- (9%) en managementfuncties (7%). Voor Duits komen onder meer de volgende functies naar voren: AIO (Universiteit Utrecht), Bureauredacteur/vertaler, NOS, Director of field operations, American Tour International, Los Angeles, Docent Duits, Freelance redacteur en gastonderzoeker, UvA, Hoofd vakgroep Duits, WTS vertalers en schrijvers bv en Stafmedewerker, Commissie Justitia et Pax Nederland. Voor Engels staan: Acquisiteur, Kusters metaalbewerking, Analist, K&V van Alphen, Assistant design editor, Esprit en Beleidsmedewerker, Ministerie VWS (vgl. verder 4.4.).

0. De studie der moderne vreemde talen en in het bijzonder in Utrecht

inspireerde hij zijn studenten om wetenschappelijk werk te verrichten. Daarvoor was naast een goede beheersing van een aantal Germaanse talen en dialecten de kennis omtrent de sociaal-culturele geschiedenis van Europa een noodzakelijke voorwaarde (deze invalshoek zouden later ook de opvolgers van Frantzen kiezen). Dat bleek al uit zijn publicaties die een omvangrijk gebied bestreken - zowel dat van de taal- als letterkunde - en blijk gaven van een grote belangstelling voor talen en hun historische ontwikkeling. Echter, niet alleen de taal maar ook andere cultuuruitingen van een volk moesten worden meegenomen bij de talenstudie. In soortgelijke bewoordingen liet ook de latere Utrechtse privaatchoort Etsko Kruisinga zich uit over talen- en taalstudie: "... vergelijkende taalstudie is het sine qua non van àlle taalstudie. Maar ..., het is niet mogelijk de taal van een volk te behandelen zonder kennis van z'n leven, ..." (E. Kruisinga (1947, postuum), *Nederlands en Duits*. Groningen, Batavia: P. Noordhoff, p.3).